

CREȘTEREA PONDERII ȘI IMPACTULUI RESURSELOR INFORMAȚIONALE PRIN INTERMEDIUL BIBLIOTECILOR

ACCESUL DESCHIS CA EXTENSIE A MISIUNII PROFESIONALE A BIBLIOTECILOR

Elena HARCONIȚA

Rezumat: *Articolul analizează rolul platformelor de acces deschis în transformarea proceselor tradiționale de selecție și achiziție a resurselor informaționale, evidențiind oportunitățile oferite pentru optimizarea bugetelor, extinderea accesului la informație și creșterea vizibilității producției informaționale naționale. Sunt abordate aspecte legate de integrarea resurselor cu acces deschis în sistemele informaționale ale bibliotecilor, precum și impactul acestora asupra coerenței și sustenabilității colecțiilor. Este argumentată necesitatea adaptării politicilor de dezvoltare a colecțiilor și a competențelor profesionale ale bibliotecarilor în contextul utilizării platformelor de acces deschis. Autorul subliniază importanța unei abordări strategice și integrate a accesului deschis ca parte constitutivă a managementului modern al colecțiilor de bibliotecă.*

Cuvinte-cheie: *acces deschis, platforme de acces deschis, achiziții, dezvoltarea colecțiilor, managementul colecțiilor, resurse informaționale, politica de dezvoltare a colecțiilor.*

Abstract: *This article analyzes the role of open access platforms in transformation of traditional process of selection and acquisition of information resources. It highlights opportunities for budgets optimization, broadening access to information while enhancing the visibility of national information output. It dicusses problems related to integration of open access resources into library information systems, as well as OA impact on library coherence and sustainability.*

Keywords: *open access, open access platforms, acquisitions, collection development, collection management, information resources, collection development policy.*

Transformările accelerate din domeniul comunicării informației au determinat o reevaluare profundă a modelului tradițional de funcționare a bibliotecilor, care se află astăzi într-un proces continuu de redefinire a rolurilor, funcțiilor și serviciilor oferite. Dacă, în mod tradițional, misiunea principală a bibliotecilor era centrată pe conservarea și organizarea colecțiilor fizice, în contextul contemporan accentul se deplasează către facilitarea accesului la informație, indiferent de suportul material sau de localizarea acesteia.

Dezvoltarea rapidă a tehnologiilor digitale, creșterea constantă a costurilor publicațiilor științifice și necesitatea democratizării accesului la cunoaștere au favorizat apariția unor inițiative globale menite să elimine barierele economice, juridice și tehnice în accesarea rezultatelor cercetării științifice. În acest context, s-a conturat conceptul de Acces Deschis – AD (Open Access – OA), care a devenit una dintre temele centrale ale agendei globale în domeniul biblioteconomiei și științei informării. Declarațiile fondatoare ale mișcării de acces deschis – Budapesta (2002), Bethesda (2003) și Berlin (2003) – au consacrat principiile fundamentale ale AD și au exercitat o influență semnificativă asupra politicilor instituționale și naționale, orientate spre redefinirea strategiilor de achiziție, dezvoltarea colecțiilor, integrarea resurselor informaționale și valorificarea potențialului platformelor de acces deschis [1; 2; 5].

Conform definițiilor consacrate, AD desemnează disponibilitatea gratuită pe internet a publicațiilor, care permite oricărui utilizator să le acceseze, utilizeze, distribuie și reutilizeze în scopuri legale, fără bariere financiare, juridice sau tehnice, cu respectarea dreptului autorilor la recunoaștere prin citare și a integrității operei [16].

În practica curentă se disting mai multe modele de AD. *Calea verde* (Green Open Access) presupune autoarhivarea publicațiilor în repozitoriile instituționale sau tematice, în timp ce *Calea de aur* (Gold Open Access) vizează publicarea articolelor în reviste cu

acces deschis, implicând uneori taxe de publicare [16]. Ulterior, au fost dezvoltate modele complementare, precum *Accesul Deschis Diamant/Platină* (Diamond/Platinum Open Access), care nu presupune costuri nici pentru autori, nici pentru cititori, sau *Hybrid Open Access*, model care combină accesul deschis cu abonamentele tradiționale, costurile fiind acoperite de instituții academice, biblioteci, consorții sau prin finanțări publice.

Organizațiile internaționale de profil, precum IFLA (Federația Internațională a Asociațiilor și Instituțiilor Bibliotecare), UNESCO (Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură), SPARC (Coaliția pentru publicații științifice și resurse academice) și ALA (Asociația Americană de Biblioteci), au formulat poziții distincte, dar convergente, privind accesul deschis, reflectând misiuni instituționale diferite: advocacy profesional, politici publice globale, reformarea publicării academice și dezvoltarea practicilor biblioteconomice [11].

IFLA a lansat mai multe declarații relevante în acest domeniu, începând cu *Statement on Open Access to Scholarly Literature and Research Documentation* (2004), urmată de declarația din 2011, care clarifică și extinde această poziție, subliniind faptul că accesul deschis nu reprezintă doar o soluție tehnologică, ci și un model care elimină barierele economice tradiționale ale publicării și susține reutilizarea și distribuirea liberă a informațiilor. În anul 2022 a fost publicat documentul *10 years of the IFLA open access statement: a call to action*, integrând AD în misiunea fundamentală a bibliotecilor, conceput ca un drept esențial la cunoaștere, susținând, totodată, abordări practice și strategice orientate spre cooperare profesională și globală, ca facilitatori activi ai infrastructurilor de acces deschis și ca actori educaționali în sprijinul comunităților [12].

Din această perspectivă, bibliotecile îndeplinesc multiple funcții și activități, precum: platforme de publicare și depozitare a rezultatelor cercetării, inclusiv prin repozitorii instituționale și tematice; centre de expertiză și consultanță pentru autori privind

opțiunile de publicare în regim de acces deschis; gestionarea drepturilor de autor, precum și parteneriate cu editorii în dezvoltarea unor modele alternative de publicare deschisă; promovarea reutilizării (responsabile pentru datele de cercetare, în conformitate cu principiile FAIR: *Findable* (ușor de identificat), *Accessible*, *Interoperable* și *Reusable* (reutilizabile)).

Pentru bibliotecile din Republica Moldova, aflate într-un proces continuu de modernizare și integrare în spațiul informațional internațional, aceste abordări constituie repere strategice deosebit de valoroase. În anul 2009, Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova (ABRM) a semnat o declarație privind promovarea accesului deschis la informație [7]. Mișcarea pentru acces deschis a fost susținută și încurajată de consorțiul *Resurse Electronice pentru Moldova* (REM), un proiect de colaborare interbibliotecară realizat în parteneriat cu *European Federation for Intercultural Learning* și *International Network for Advancing Science and Policy*. Informații relevante în acest sens au fost diseminate prin intermediul blogului *Open Access (OA)*, susținut de Biblioteca Științifică a Academiei de Studii Economice din Moldova (ASEM). Blogul este o platformă de informare și advocacy pentru valorile AD în comunitatea academică și bibliotecară, relatează despre politici și strategii, lista repozitoriilor, planurile și rapoartele bibliotecilor din instituțiile de învățământ superior participante la promovarea AD, parteneriate și evenimente dedicate [8].

Modelele enunțate și misiunea extinsă a bibliotecilor exercită o influență directă asupra politicilor de achiziție și a strategiilor de dezvoltare a colecțiilor, determinând o reconfigurare flexibilă a structurilor bugetare și a priorităților de selecție. Procesul de achiziție este supus unei reevaluări profunde, determinată de insuficiența resurselor financiare, infrastructura tehnologică limitată, necesitatea formării continue a personalului și complexitatea gestionării drepturilor de autor. Achiziția resurselor informaționale este completată sau, în anumite situații, substituită de inițiativele de acces deschis, iar nevoia unei noi integrări organizaționale se manifestă prin armonizarea proceselor interne: achiziție, evidență, catalogare, digitizare și promovare a resurselor.

Accesul deschis nu substituie integral achizițiile tradiționale contra cost, ci presupune identificarea, selecția, evaluarea și integrarea resurselor informaționale disponibile în regim deschis. Astfel, achiziția resurselor informaționale se orientează către un model flexibil, sustenabil și centrat pe utilizator, în care accesul liber la informație devine un drept fundamental și o prioritate strategică.

Pentru bibliotecile confruntate constant cu insuficiența resurselor informaționale, AD reprezintă o oportunitate reală de diversificare și îmbogățire a colecțiilor, transformând achiziția dintr-un simplu act de cumpărare într-un proces complex de selecție, evaluare, organizare și promovare a informației de calitate. Procesul de achiziție este reconfigurat ca un demers intelectual și profesional, bazat pe criteriile de valoare, relevanță, actualitate și credibilitate a surselor, oferind bibliotecarilor posibilitatea de a extinde și diversifica colecțiile și de a asigura acces liber și legal la informații științifice, educaționale și culturale.

Integrarea resurselor informaționale în ecosistemul bibliotecii presupune interoperabilitate între sistemele interne ale bibliotecii și platformele externe;

- interoperabilitatea metadatelor (date despre date *ori* informații care descriu, identifică și facilitează accesul și utilizarea resurselor digitale, precum baze de date, cărți electronice, articole online sau fișiere digitale);
- punerea la dispoziția utilizatorilor a resurselor prin instrumente moderne de căutare și descoperire prin utilizarea cataloagelor electronice, platformelor și a metadatelor standardizate, care asigură căutarea unificată și accesul facil la resursele informaționale;
- includerea resurselor cu acces deschis în portalurile și serviciile bibliotecii, contribuind la crearea unui punct unic de acces și la sporirea vizibilității acestora.

În acest mod, colecția bibliotecii devine un ecosistem informațional (concept preluat din științele sociale și informaționale), caracterizat printr-un ansamblu de elemente aflate într-o relație de interdependență dinamică, adaptată permanent la nevoile

comunității. Din perspectivă practică, acest ecosistem include:

- colecții fizice și digitale, formate din resurse achiziționate prin metode tradiționale, publicații cu acces deschis, producția informațională națională disponibilă prin repozitoriile instituționale și naționale, precum:
 - resurse tipărite: cărți, publicații periodice, documente de referințe;
 - resurse electronice: baze de date, reviste și cărți electronice;
 - resurse digitale locale: colecții digitizate și documente de patrimoniu;
 - resurse cu acces deschis: publicații științifice și educaționale gratuite;
 - resurse multimedia: materiale audio, video și vizuale;
- infrastructura tehnologică (catalog online, platforme digitale);
- competențe profesionale ale bibliotecarilor;
- servicii de informare și educație pentru utilizatori.

Exemple de integrare tehnologică – utilizarea sistemelor care permit gestionarea și accesarea unitară a resurselor informaționale – sunt cataloagele online (OPAC), sistemele integrate de bibliotecă precum SIBIMOL [4] și LibUnivCatalog [13]. Procesul complex de integrare a resurselor informaționale în ecosistemul bibliotecii contribuie la extinderea accesului la informație, la valorificarea colecțiilor existente, la accesul rapid și îmbunătățit la informație, la creșterea vizibilității colecțiilor, la diversificarea serviciilor bibliotecii, consolidarea rolului educațional și cultural al bibliotecii, sporirea gradului de satisfacție a utilizatorilor.

Cooperarea interbibliotecară joacă, de asemenea, un rol esențial, permițând bibliotecilor să ofere acces la resurse care depășesc propriile colecții. În acest sens, AD contribuie la optimizarea bugetelor de achiziții, reducerea dependenței de abonamentele costisitoare și completarea colecțiilor cu documente actuale și relevante, în special în domeniile cu evoluție rapidă.

Consolidarea AD în Republica Moldova, în condițiile absenței unei politici naționale unitare, se realizează prin strategii și planuri guvernamentale: dezvoltarea societății informaționale, stra-

tegi de cercetare și integrare europeană. Bibliotecile promovează accesul liber, egal și nediscriminatoriu la informație, asigurând disponibilitatea resurselor digitale în conformitate cu prevederile cadrului legislativ și de reglementare, fără ca principiile AD să fie definite în mod explicit. Doar în *Codul deontologic al bibliotecarului* (2018), un capitol integral este dedicat AD și dreptului de autor. În acest context se remarcă o creștere a numărului de reviste cu acces deschis, dezvoltarea repozitoriilor naționale și instituționale, a bibliotecilor digitale, care devin o extensie benefică a colecțiilor tradiționale și un instrument de consolidare a patrimoniului național.

Care sunt resursele în AD utile bibliotecarilor?

Lista repozitoriilor naționale și instituționale funcționale este disponibilă prin intermediul *Porții de acces către colecțiile digitale din Republica Moldova* de pe pagina Institutului Național de Dezvoltare a Societății Informaționale (IDSİ) [10] și pe blogul EIFL-OA Moldova [8].

Prima arhivă digitală din Republica Moldova a fost creată în anul 2004 sub forma bazei de date a tezelor de doctorat și de doctor habilitat a Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare (CNAA). Prima bibliotecă digitală a fost lansată de BNRM (2010) – *Moldavica*, concepută ca un proiect esențial pentru salvagardarea, conservarea și asigurarea accesului public la patrimoniul cultural național digitalizat [3].

Sub egida Institutului de Dezvoltare a Societății Informaționale (IDSİ), în perioada 2010-2011, a fost lansat *Instrumentul Bibliometric Național* (IBN), cea mai amplă bibliotecă științifică electronică cu acces deschis din Republica Moldova, care include articole publicate în reviste științifice, volume ale manifestărilor științifice, reviste de popularizare a științei și publicații socioculturale, acoperind perioada 1993-prezent. La începutul anului 2026, utilizatorii beneficiază de conținuturi deschise, provenind din 134 de reviste acreditate, numeroase materiale ale conferințelor științifice, circa 238 043 de articole, semnate de 108 091 de autori [9].

Dezvoltarea bazelor de date ale AGEPI asigură accesul utilizatorilor la informații privind invenții, mărci, opere înregistra-

te, soiuri de plante și alte obiecte de proprietate intelectuală. *Repozitoriul Tematic Național MoldLis* (BNRM) – arhiva digitală dedicată biblioteconomiei și științei informării – include lucrări științifice, culegeri, materiale didactice, planuri și rapoarte, articole, revista *Magazin bibliologic*, *Calendarul național*, culegeri de articole și alte materiale profesionale în sprijinul dezvoltării profesionale și diseminării cunoștințelor în acest domeniu.

Repozitoriul instituțional HAPES al Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu” pune la dispoziție monografii, bibliografii, revista *BiblioPolis*, articole, prezentări, planuri, rapoarte, infografice, cli-puri video și alte documente digitale relevante pentru cercetare, serviciile și istoria bibliotecii.

Începând cu anul 2013, bibliotecile universitare din Republica Moldova au inițiat crearea repozitoriilor instituționale, proces susținut, în etapa inițială, prin participarea la proiecte internaționale de dezvoltare și modernizare. Printre acestea se numără proiectul MISISQ, Modernizarea serviciilor bibliotecilor universitare din Republica Moldova, Servicii de suport pentru rețeaua de biblioteci: modernizarea bibliotecilor din Armenia, Moldova și Belarus prin dezvoltarea personalului bibliotecar și reformarea bibliotecilor, Programul de Granturi în domeniul culturii „Kusanone”, sprijinit de Guvernul Japoniei, alături de alte inițiative relevante.

Repozitoriile instituționale ale bibliotecilor universitare adună, păstrează și oferă acces la producția științifică și academică, articole științifice, lucrări de cercetare, teze de doctorat, rapoarte și materiale educaționale. Pentru utilizatorii bibliotecilor publice, aceste repozitorii reprezintă o sursă valoroasă de informație de înaltă calitate, accesibilă gratuit prin intermediul platformelor universitare. Ele permit utilizatorilor să consulte rezultatele cercetărilor, resurse educaționale, contribuind astfel la dezvoltarea profesională, personală și la creșterea gradului de informare în societate. Prin interfața lor digitală, utilizatorii pot căuta, vizualiza și descărca documente relevante pentru diverse domenii de interes.

Un alt indicator important al integrării AD îl constituie organizarea evenimentelor tematice dedicate acestui domeniu în

bibliotecii. Săptămâna Internațională a Accesului Deschis (Open Access Week), eveniment global desfășurat anual la sfârșitul lunii octombrie, este marcată în Republica Moldova începând cu anul 2009. În cadrul acestui eveniment sunt organizate ateliere practice, sesiuni de instruire privind gestionarea și accesarea resurselor informaționale deschise, mese rotunde dedicate oportunităților și provocărilor AD, contribuind la mobilizarea societății, cercetătorilor, studenților și bibliotecarilor în utilizarea și promovarea practicilor AD [8].

Cu toate că analiza datelor din arhiva activităților de instruire desfășurate în cadrul educației nonformale (2018-2021) evidențiază o preocupare constantă pentru promovarea AD în mediul bibliotecar din Republica Moldova (CNFPC BNRM, în colaborare cu centrele raionale din Orhei, Telenești, Taraclia, Cahul și Strășeni), în contextul consolidării eforturilor naționale și instituționale pentru realizarea obiectivelor AD se conturează necesitatea implementării următoarelor direcții strategice [14] :

- Intensificarea și asigurarea continuității formării profesionale în vederea aplicării AD prin aprofundarea competențelor privind publicațiile în acces deschis, datele deschise, managementul datelor de cercetare, e-infrastructura de cercetare, dezvoltarea repozitoriilor naționale și instituționale;
- Armonizarea documentelor de reglementare instituționale și integrarea principiilor AD în activitatea bibliotecilor;
- Identificarea și integrarea resurselor informaționale cu acces deschis în procesul de completare a colecțiilor, precum și reflectarea acestora în instrumentele bibliografice și platformele informaționale instituționale;
- Evidența documentelor electronice în conformitate cu cerințele Regulamentului-cadru de gestionare a colecțiilor privind gestionarea resurselor cu acces deschis, respectarea dreptului de autor și utilizarea licențelor deschise (Secțiunea 4, art. 52-62) [15];
- Digitalizarea și asigurarea accesului la documentele aflate în domeniul public (publicații vechi, manuscrise, periodice locale, fotografii), publicarea acestora în regim de AD

cu respectarea legislației privind dreptul de autor, utilizarea licențelor Creative Commons pentru clarificarea drepturilor de utilizare, precum și plasarea în regim AD a documentelor pentru care biblioteca deține drepturile de utilizare sau care sunt create în cadrul proiectelor instituționale;

- Promovarea resurselor informaționale cu acces deschis (cărți, reviste, baze de date, arhive digitale, colecții patrimoniale), prin elaborarea de liste tematice, ghiduri de utilizare și pagini web dedicate resurselor AD relevante pentru comunitate;
- Educația utilizatorilor în domeniul AD prin informarea publicului cu privire la beneficiile AD, organizarea de ateliere, prezentări și evenimente tematice, în special în cadrul Săptămânii Internaționale a Accesului Deschis, precum și includerea subiectului AD în programele de educație a culturii informației;
- Dezvoltarea cooperării și a parteneriatelor, prin colaborarea bibliotecilor publice cu biblioteci universitare, arhive, muzee și autorități publice locale, în vederea partajării resurselor AD și a implicării în rețele naționale și internaționale de promovare a AD;
- Respectarea cadrului legal și etic, prin asigurarea respectării drepturilor de autor și a legislației naționale, promovarea utilizării licențelor deschise Creative Commons și explicarea clară a condițiilor de reutilizare a conținutului [6].

Concluzii

Prin adoptarea unor politici flexibile și sustenabile de integrare, promovare și valorificare a resurselor cu acces deschis, prin consolidarea repozitoriilor naționale și instituționale, bibliotecile contribuie semnificativ la democratizarea accesului la informație și la creșterea vizibilității publicațiilor naționale. Dezvoltarea competențelor profesionale în domeniul AD este esențială pentru consolidarea rolului bibliotecilor în ecosistemul informațional contemporan, bibliotecarul evoluând de la funcția tradițională de furnizor de documente către roluri avansate de curator, mediator și consilier al informației. Astfel, bibliotecile își consolidează rolul de piloni ai AD, ca un factor esențial al dezvoltării durabile a sistemului biblioteconomic și științific din Republica Moldova cu impact direct asupra dezvoltării comunităților.

Referințe bibliografice

1. *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*. 2003. Disponibil: <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration> [accesat 2026-10-01].
2. *Bethesda Statement on Open Access Publishing*. 2003. Disponibil: <https://doaj.org/article/99586c4f8edc4b5db5478366d3a17b25> [accesat 2026-15-01].
3. BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA. *Moldavica: Biblioteca Națională Digitală*. Disponibil: <http://moldavica.bnrm.md> [accesat 2026-10-01].
4. BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA. *SIBIMOL*. Disponibil: <http://cc.sibimol.bnrm.md/opac> [accesat 2026-10-01].
5. *Budapest Open Access Initiative*. Declaration. 2002-02-14. Disponibil: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/> [accesat 2026-14-01].
6. Creative Commons. *About CC Licenses*. Disponibil: <https://creativecommons.org/share-your-work/ccllicenses/> [accesat 2026-10-01].
7. *Declarația Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova privind accesul deschis la informație*. 16 octombrie 2009. Disponibil: <https://www.slideshare.net/slideshow/declaraia-oa/5053311> [accesat 2026-10-01].
8. *EIFL-OA Moldova*. [Blog]. Disponibil: <https://eifloamoldova.wordpress.com/> [accesat 2025-12-01].
9. INSTITUTUL DE DEZVOLTARE A SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE (IDSI). *Despre Instrumentul Bibliometric Național*. Disponibil: <https://ibn.idsi.md/ro/despre-IBN> [accesat 2026-10-01].
10. INSTITUTUL DE DEZVOLTARE A SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE (IDSI). *Poarta de acces către colecții digitale din Republica Moldova. Colecții digitale naționale*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/digital_col_table [accesat 2026-11-01].
11. INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY ASSOCIATIONS AND INSTITUTIONS (IFLA). *Statement on Open Access to Scholarly Literature and Research Documentation*. 2011. Disponibil: <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/222ca722-83e7-401a-b5e5-5f7e471a76b1/content> [accesat 2025-13-01].

12. INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY ASSOCIATIONS AND INSTITUTIONS (IFLA). *10 years of the IFLA open access statement: a call to action*. 2022-08-30. Disponibil: <https://repository.ifla.org/items/c9ee3164-413a-4ccc-bf6b-5d8d36db0be1> [accesat 2025-24-01].
13. *LibUnivCatalog*. Disponibil: <http://primo.libuniv.md/> [accesat 2025-12-01].
14. POVESTCA, Lilia. Instruirea personalului de specialitate din biblioteci privind Știința Deschisă. In: *Știința Deschisă în Republica Moldova*. Ediția 2, 27-28 octombrie 2022, Chișinău. Chișinău, 2022, pp. 247-258. ISBN 978-9975-3564-0-4. Disponibil: <https://doi.org/10.57066/sdrm22.16> [accesat 2026-23-01].
15. Regulament privind gestionarea colecțiilor de bibliotecă: nr. 196 din 03.10.2022. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2022, nr. 394-400. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134445&lang=ro [accesat 2026-23-01].
16. ȚURCAN, Nelly. *Accesul deschis – un nou model de acces la informație și cunoaștere*. Disponibil: <https://msuir.usm.md/server/api/core/bitstreams/db03be1d-3bfc-4d4f-9823-8d354214fc55/content> [accesat 2026-28-01].